

ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Գիւղերում տները սովորաբար շինուած են իրենք տնատէրերը, շատ քիչ անգամ մի կամ երկու վարպետ վարձելով: Բարեկամները, մանաւանդ փեսաները, ժամանակ առ ժամանակ գալիս են օգնելու: Տղաները ատաղձն են բերում պատրաստում, աղջիկներն ու հարսները ջուր կրում և թեթև գործերը կատարում, իսկ հայրը՝ պատերն է դնում և կարգադրում աշխատութեան կարգը: Տները սովորաբար շինուած են կամ զարնանը՝ վարուցանքից լետով, և կամ աշնանը՝ կալն աւարտելիս:

Սխիւանում գրեթէ բոլոր տները ցեխից են շինուած: Քար շատ տեղերում չկալ, իսկ եղած տեղերումն էլ նրան շինութեան չեն գործածում, մի անգամ ընդունուած սովորութեամբ: Ցեխից շինուած տունը զիմանում է մինչև 50 տարի, սակալն երբեմն լորդ և լարատե անձրեւներից սաստիկ վնասուած է. սաստիկ անձրեւից էլ ձեղքեղքում է:

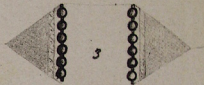
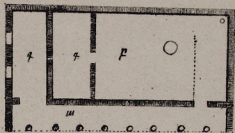
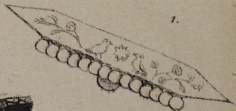
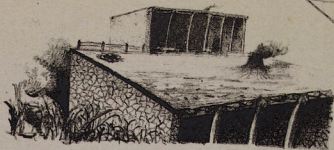
Շինութեան համար ցեխը ալսպէս են պատրաստում:—Գետինը փորում են և լետով որևէ առուից ջուր են կապում փորուած հողի վրայ: Ապա թիով խառնում ու ձի, կով, եղ բերում, վրան ման են ածում, ալսպէս որ սրանց ոտների տակ հողն ու ջուրը շաղախում ցեխ են կաղմում: Հետեւեալ օրը բահերով խառնում են կաւացած ցեխը. եթէ բաւականաչափ պինդ չէ լինում՝ կրկին կենդանիներ են բերում և ման ածում: Սրանցից լետով իրենք տղամարդիկն են կոխկռտում և ապա կանանց ու հարսներին բռնիկ ոտներով կոխկռտել տալիս: Նրբ ցեխը արդէն ալնքան պնդանում է, որ կանաչք, առանց մէջը խրուելու, կարողանում են կանգնել վրան՝ ցեխը պատրաստ է համարուում: Ոմանք ցեխն աւելի պինդ անելու նպատակով հետը մոխիր են խառնում: Յետոյ բահով նրան կտրատելով՝ սկսում են պատ շարել: Մինչ ալս՝ շինութեան հիմքը փորած են լինում $\frac{3}{4}$ —1 մետր խորութեան և մի մետրից աւելի լայնութեան: Նրբ պատը մի մետր բարձրանում է՝ երեք օր պատում են, որ չորանալ: Յետոյ նորից ցեխ են պատրաստում և ալդ պատի վրայ նոր, զարձեւալ նոյն բարձրութեան, միայն փոքր ինչ

նեղ, պատ դնում: Այսպես շարունակում են՝ մինչև որ հասնում են ցանկացած բարձրություն: Շէնքը ծածկելուց լետով, Արտաշի հողից, որ կրալին է և գտնում է առաւելապէս Բունակոթի արեւելեան և արեւմտեան բլուրներում՝ փոքր քանակութեամբ ցելս են պատրաստում, հետը դարման խառնելով և այս անգամ անշուշտ կանանց կոխկռտել տալով: Յետոյ այս ցելսով ձեւփում են պատերի ներքին, երբեմն էլ արտաքին երեսները և լցնում են ճեղքուած տեղերը: Ապա այս միենուն հողից ջրալի շաղախ (շարբաթ) են պատրաստում, հետը մղեղ (լարդի մանրութե) խառնելով, և աւելով և կամ հին գուլպայով քսում պատին, որ սպիտակի:

Բնակարանները բաղկանում են էլվան, տուն, տան-օթաղ և դոնդ-օթաղ մասերից. սրանց սովորաբար կից, բայց երբեմն էլ հեռու է լինում կէօմը (գոմ):

Որովհետեւ Սիսիանը դաշտալին է՝ աղ պատճառով էլ մի տան կտուր միւսի համար որպէս բակ չէ ծառայում, ալ իւրաքանչիւր տուն մի բակ ունի, շրջապատած ցելի պարսպով: Էլվանը շինում է բակում, կամ տանը կից, կամ առանձնացած: Սա իսկապէս մի պատշգամբ է, որ սովորաբար բակի մակերևութից փոքր ինչ բարձր է շինւում: Շատ անգամ այս պատշգամբը ճաղեր էլ չէ ունենում: Սրա մի անկիւնում օջաղ և կամ թոնիր է լինում, որովհետեւ ամառը այստեղ են պատրաստում կերակուր: Էլվանում քցած են լինում թաղիքներ (քէշաներ), որոնց վրայ նստում են ծալապատիկ և գիշերները քնում: Հարուստները ունենում են և մի փայտէ հասարակ մահճակալ, որի վրայ քնում են տան մեծերը: Պատուաւոր հիւր գալիս՝ այս տեղը նրան են գիջանում: Մի քանի տներ էլ հասարակ վարագուրներ են անում էլվանի առաջ, որպէսզի արեւի ճառագայթներից պաշտպանուին: Այսպէս ուրեմն՝ տաք եղանակներին բոլոր գերդաստանը այս էլվանումն է անց կացնում ամբողջ օրը, ցերեկ և գիշեր: Բակումն են գիշերում և անասունները:

Տւնը սովորաբար քառակուսի է լինում, չորս սիւներով, որոնց վրայ լինում են երկու գերաններ: Այս երկու գերանների վրայ, երկու ծալրերին ձգւում են երկ-երկու գերան—օջուխտակներ, (երկուորեակ), որոնց ծալրերին, գերանների ուղղութեամբ մի-մի ագերան-ախպերներ, իսկ սրանց վրայ՝ մի-մի օգեաղա-ջուխտակ — (ծառայ երկուորեակ): Սրանց վրայ ձգւում են երկու ուրիշ բարակ գերաններ, որ կոչւում են աթմա: Պատից գերանների և ջուխտակների, սրանցից գերան-ախպերների և գեաղա-ջուխտակների վրայ ձգւում են երկ-երկու բարակ ձողեր, —աթմա—միմանցից մօտ $1\frac{1}{2}$ մետր հեռաւորութեամբ, որոնց վրայ շարուած են տախ-

20.

ա. Բշխան (արաւ) - Բ. Կոն. Գ. Կան-օթաթ. Դ. Ղանդ-օթաթ: 1. Ղաղան, 2. Կոշ, 3. Հանաթանդ.

տակներ: Գեաղա-ջութատակների վրայ լինած աթմանների վրայ ևս երկու կողմից տախտակներ են շարուած և մէջ տեղը մի փոքրիկ քառակուսի բացուածք թողնուած (խառքանչիւր կողմը 0,35—0,70 մետր) որ կոչուած է հերթ (երգիք): Սա է տան միակ պատուհանը, որ ձմեռ դարուն բաց է լինում: Գողերից զգուշութեան համար երբեմն երգիքի վրայ մի խաշաձն երկաթ են ձգուած, որ կոչուած է խաշերթ:

Տան լատակը ծեփած է ցեխով, որի հետ խառնած է լարդի մանրուք և մաղ, որպէսզի աւելի կպչուն լինի: Տան դռան մօտի անկիւնում թաղուած է մի փոքրիկ թոնիր, որ կոչուած է օջաղ և ծառայում է առձեռն թեթե բաներ պատրաստելու, այն-ինչ բուն թոնիրը, որի մէջ թխում են հացը և եփում կերակուրները՝ դտնուած է տան միջավայրում, բայց ոչ անմիջապէս կենդրոնում, հերթի տակ, որպէսզի արձրի ժամանակ թոնիրը չհանգչի: Զմեռը թոնրի վրայ քուրսի են դնում և շուրջը բոլորուած նստում: Քուրսին քառակուսի ձևով, կարճ ոտներով սեղան է, որ դնում են թոնրի վրայ, երեսին վերմակներ և կամ կապերտներ ձգում, որոնք ամբողջ սեղանը և թոնիրը ծածկում են և արգելում տաքութիւնը դուրս գալու: Նստելիս բարձրացնում են շորի ծալը, ոտները կախում թոնրի մէջ և ապա նոյն շորով իրենց կողքերը ծածկում: Ոտները սկսում են տաքանալ, բայց մէջքը տան ցրտութիւնից մրսում է:

Տան խորքում դրուած է լինում ալիւրի ամբարը: Տան մէջ ոչ մի կահաւորութիւն չկալ: Յատակին փռում են թաղիքներ և երբ հիւր է գալիս՝ ներքնակ ձգում և մի բարձ դնում, որ վրան լինուի:

Մի քանի տներում դռան կողքից մինչև տան կէտը հասարակ տախտակով կտրուած է, որպէսզի դուռը բանալիս քամին սաստկու թեամբ չփչէ:

Տն-օջախը տանը կից, նրա երկարութեան, բայց նրանից շատ նեղ մի սենեակ է, տափարակ ծածկով, որի մէջտեղում մի հերթ է թողնուած: Այս սենեակը հարսանիքների ժամանակ ծառայում է որպէս հարսի առանձնասենեակ, իսկ ուրիշ ժամանակ առաւելապէս որպէս մառան:

Ղոնաղ-օջախին, որ միայն հարուստներն ունին՝ տափակ ծածկով մի սենեակ է, որի լուսամուտները պատի մէջն են և ոչ կտրին: Շատ անգամ լատակը տախտակած է լինում և շատ քիչ անգամ՝ նաև առաստաղը: Պատուհաններին ազակու փոխարէն շատ անգամ ձիթած թուղթ է կպցրած: Այսպիսի սենեակներում դտնում են մի կամ երկու աթոռ և մի սեղան:

Բոլոր սենեակների դռներն էլ մի փեղկանի են, բաւական

հաստ փալտից շինուած: Սաստիկ ծուխից շատերի երեսները սևացած են:

Վերջին տարիներս սովորութիւն է դարձած, որ հարուստները փոխանակ մեր նկարագրած ձևի բնակարաններ շինելու՝ շինում են երկլարկանի տներ, իւրաքանչիւր լարկը մեծ մասամբ մի մեծ և մի փոքր և կամ միայն մի սենեակից բաղկացած, և աշխատում են նրանց եւրոպական ձևով կահաւորելու: Գնում են աթոռներ, սակալն շատ քիչ են գործ ածում, աւելի գերադասելով ծալապատիկ նստել: Առհասարակ նոր բնակարանների վրայ զգալի կերպով նկատոււմ է Բագուի ազդեցութիւնը: